

Joanna Kułakowska-Lis*

KARPACKA PAŃSTWOWA UCZELNIA IM. STANISŁAWA PIGONIA W KROŚNIE

ORCID: 0000-0002-7975-0140

*Śladami Pika-Mirandoli*¹

Franciszek Pik (1871–1930), znany pod pseudonimem Mirandola, który zresztą z czasem zrosł się z nazwiskiem tego urodzonego w Krośnie poety, tłumacza, nowelisty, nie należy do artystów zbyt znanych, nawet w rodzinnym mieście. Jak pisał Wojciech Gruchała w artykule zamieszczonym w roczniku „Studia Pigioniana”: „Twórczość autorska Franciszka Pika Mirandoli popadła w zapomnienie, do czego przysłużyła się przyklejona mu etykieta młodopolskiego estety, która pomija jego utwory prozą oraz wyrazy społecznego zaangażowania. Jednocześnie nieciesząca się w jego własnych oczach uznaniem praca przekładowa urasta do rangi rzeczywistej zasługi dla jego współczesnych i późniejszych pokoleń. Szczególnej wartości nabierają spolszczenia klasyków literatury światowej dokonywane przez Pika dla serii Biblioteka Laureatów Nobla, które odegrały ważną rolę w procesie integracji kultury odradzającego się państwa polskiego z wielkimi nurtami literatury europejskiej”².

Ten właśnie pisarz doczekał się w krośnińskiej uczelni kilku form upamiętnienia. Należy tu wspomnieć o Czytelni Pika-Mirandoli, uroczyste otwartej 14 maja 2015 roku przy bibliotece Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnie (noszącej jeszcze wówczas miano Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej), urządzonej ze smakiem i zachęcającej do oddania się lekturze, ale też o cyklu Spotkań Literackich Śladami Pika-Mirandoli, przygotowywanych

1 Przygotowując sprawozdanie, wykorzystałam m.in. relacje z poszczególnych spotkań, autorstwa Leokadii Styrz-Przebindy i Dominika Wróbla.

2 Wojciech Gruchała, *Pożytki z czytania nekrologów. Sprawa Pika Mirandoli*, „Studia Pigioniana”, R. I, nr 1, Krosno 2018.

***Dr Joanna Kułakowska-Lis** – wykładowca Karpackiej Państwowej Uczelni im. Stanisława Pigionia w Krośnie, polonista, historyk literatury, zajmuje się przede wszystkim literaturą XIX wieku, edytorstwem współczesnym, retoryką; pracuje również jako redaktor.

i prowadzonych przez Leokadię Styrz-Przebindę. Zanim jednak 19 października 2016 roku doszło do pierwszego, formalnie już należącego do cyklu spotkania z Jerzym Czechem, miała miejsce swoista uwertura, sygnalizująca rangę i poziom kolejnych wydarzeń. Oto bowiem dwa lata wcześniej, w maju 2014 roku, koło naukowe rusycystów „Dosug” zorganizowało spotkanie poświęcone zmarłemu 24 kwietnia 2014 roku Tadeuszowi Różewiczowi. Uczestnicy mieli możliwość usłyszenia nie tylko zapisu głosu samego Różewicza, ale także jego rozmowy z Czesławem Miłoszem, zarejestrowanej w 1999 roku w Teatrze Słowackiego w Krakowie i upamiętnionej w jednym z utworów Różewicza *Tajemnica wiersza*.

Patronami cyklu stali się więc – jeśli można tak rzec – giganci polskiej poezji, a przedstawiony podczas wspomnianego spotkania przekład wiersza Różewicza na angielski, dokonany przez Miłosa, był nie tylko dopełnieniem tego artystycznego dialogu, ale też podkreślał kierunki przyszłego cyklu spotkań, skoncentrowanych na poezji, tłumaczeniach i postaciach wybitnych nie tylko dla naszej literatury.

Przekładowi właśnie poświęcone było wspomniane już spotkanie z Jerzym Czechem, poetą, satyrykiem, ale przede wszystkim tłumaczem, specjalizującym się w literaturze rosyjskiej. Ma on na swoim koncie między innymi przekłady takich autorów jak Danił Charms, Asar Eppel, Wasilij Grossman, Tatiana Tołstoj, Swietłana Wasilienko, Ludmiła Pietruszewska, Julius Margolin, noblistka Swietłana Aleksijewicz. Tłumaczenie jej książki *Wojna nie ma w sobie nic z kobiety* zostało wyróżnione nagrodami: im. Ryszarda Kapuścińskiego oraz Angelus. Jerzy Czech został również autorem naszego rocznika – bardzo interesujący wywiad z nim, odsłaniający wiele tajników pracy tłumacza, ukazał się w numerze z 2019 roku³.

Wśród dokonanych przez Jerzego Czecha tłumaczeń są także bardzo poczytne i znane w całym świecie powieści kryminalne Borisa Akunina. Im właśnie poświęcone zostało szóste z kolei spotkanie cyklu. 17 października 2018 roku do Krosna przybył profesor Piotr Fast z Uniwersytetu Śląskiego, redaktor naczelny „Przeglądu Rusycystycznego”, serii *Studia o Przekładzie*, członek Stowarzyszenia Tłumaczy Literatury oraz International Comparative Literature Association, wybitny literaturoznawca, przekładoznawca, tłumacz z języka rosyjskiego. Tym razem opowiadał przede wszystkim o przełożonym przez siebie cyklu Akunina *Bruderszajt ze śmiercią*, składającym się z dziesięciu powieści szpiegowskich w stylu retro. Stronę edytorską książek wzbogacają zdjęcia archiwalne oraz rysunki podpisane cytatami z rosyjskich romansów lub oper Czajkowskiego. Książki Akunina i ich bohater, detektyw Fandorin, zyskały popularność na całym świecie i są tłumaczone na wiele języków. Czytelnikom podoba się ich klimat i przyjęta przez autora formuła. Piotr Fast dzielił się z uczestnikami spotkania doświadczeniami z pracy tłumacza. Czytelnik winien być dla niego najwyższą instancją, najważniejsze zatem jest ocalenie sensu, dotarcie z przekazem do odbiorcy i zachowanie ducha utworu.

Wróćmy jednak do chronologii, tym bardziej, że również spotkanie trzecie, zorganizowane 3 grudnia 2016 roku, dotyczyło tłumaczenia na polski wielkiej literatury rosyjskiej. Tym razem był to przekład w sposób szczególny związany z naszą krośnieńską uczelnią, można by rzec rodzimy, a już na pewno rodzinny. Oto rodzina Przebindów,

³ *Czy warto być tłumaczem?* Z Jerzym Czechem rozmawia Iwona Anna NDiaye, „Studia Pigioniana”, R. II, nr 2, Krosno 2019.

Dr Jerzy Czech i prof. Grzegorz Przebinda

Uczestnicy spotkania z Jerzym Czechem

Prof. Piotr Fast

Spotkanie z prof. Piotrem Fastem „Borys Akunin – dzieło i jego przekłady”

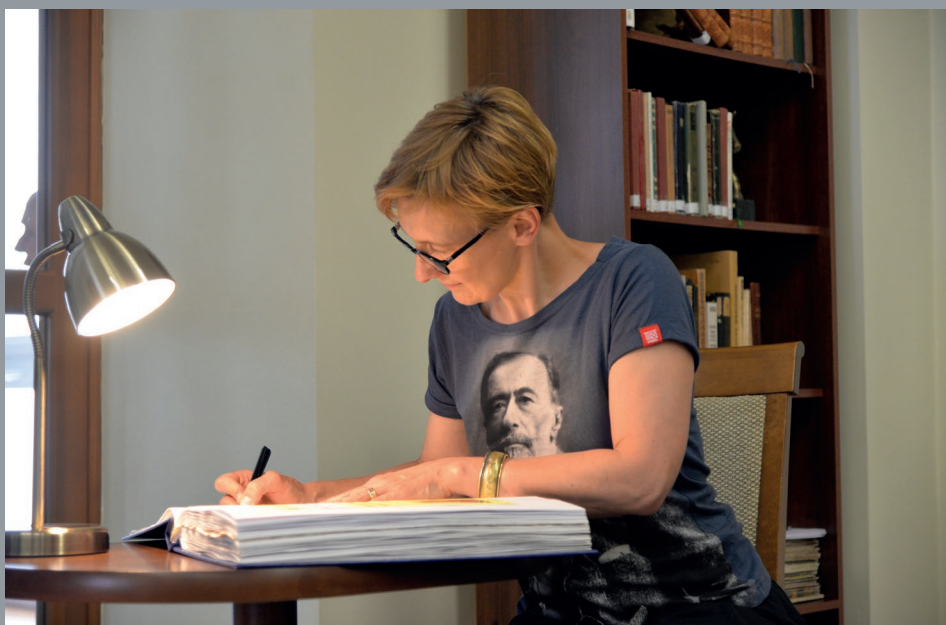
Prof. Grzegorz Przebinda i dr Leokadia Styrz-Przebinda; spotkanie prowadzi kanclerz mgr Franciszek Tereskiewicz

Prof. Grzegorz Przebinda, dr Leokadia Styrz-Przebinda, mgr Igor Przebinda

Dr hab. Magdalena Heydel i dr Leokadia Styrz-Przebinda

Dr hab. Magdalena Heydel

Grzegorz Przebinda, Leokadia Styrz-Przebinda oraz ich syn Igor Przebinda dokonali przekładu epokowego dzieła Michaiła Bułhakowa *Mistrz i Małgorzata*. Odpowiadając na pytania zebranych gości, Przebindowie odsłaniali tajniki warsztatu tłumacza, wspominali między innymi o błędach popełnionych w poprzednich przekładach, o najtrudniejszych fragmentach tekstu, o koncepcji uwspółcześniania języka, takiej, by zachować wierność oryginałowi, a także o specyfice tłumaczenia tego konkretnego dzieła, nie tylko z powodu długiej pracy nad nim samego autora (ponad dziesięć lat), ale także poprawek nanoszonych na rękopis już po śmierci Bułhakowa. Nie mogło też zabraknąć pytań dotyczących idei powieści, koncentrującej się między innymi wokół takich wartości jak miłosierdzie, ukojenie, przebaczenie, dzięki którym sens dzieła rozciąga się między realistycznym sprawozdaniem z historycznej chwili a metafizyczną, eschatologiczną perspektywą.

Warto wspomnieć, że od pierwszego tomu „Studiów Pigionianów” pojawiają się w roczniku artykuły poświęcone powieści Bułhakowa i szerzej ujętej twórczości rosyjskiego pisarza. Dominik Wróbel we współpracy z Gruchałą podejmuje temat roślin wspomnianych jako element świata przedstawionego *Mistrza i Małgorzaty* lub jako motyw kształtujący metaforyczne wyrażenia językowe, w bieżących tomie tematykę dotyczącą dzieła Bułhakowa omawiają także Igor Przebinda i Evgenij Jabłokov.

Rok 2017 przyniósł dwa spotkania Śladami Pika-Mirandoli, nieodległe zresztą w czasie. Najpierw, 10 maja, podczas Dnia Hiszpańskiego, osoby zainteresowane kulturą i literaturą iberyjską mogły spotkać się z Marzeną Chrobak, by posłuchać o Eduardo Mendozie i jego Barcelonie, a także ponownie o pracy tłumacza, tym razem z języka hiszpańskiego. Z kolei 6 czerwca obchodzony był w Krośnie Dzień z Twórczością Josepha Conrada (rok 2017 został poświęcony temu pisarzowi) i z tej właśnie okazji w naszej uczelni gościła znana tłumaczka, Magdalena Heydel, mająca w dorobku również przekłady dzieł Conrada, czyli Józefa Teodora Korzeniowskiego, Polaka, którego burzliwe koleje życia uczyniły brytyjskim pisarzem. Heydel wiele mówiła o znaczeniu polskich korzeni Conrada, do których zawsze chętnie się on przyznawał. Józef Korzeniowski – autor kilkunastu powieści i zbiorów opowiadań, wspomnień i esejów – był w istocie człowiekiem trzech kultur: polskiej, angielskiej i francuskiej, jego ojciec tłumaczył Szekspira, Dickensa i Hugo. Pokłosiem spotkania i wykładu stał się interesujący artykuł poświęcony tłumaczeniom Conrada, zamieszczony w „Studiach Pigionianach”⁴.

18 marca 2019 pracownicy, studenci krośnieńskiej uczelni oraz zaproszeni goście mieli okazję uczestniczyć w spotkaniu z Luigim Marinellim, najwybitniejszym obecnie włoskim polonistą i sławistą, uhonorowanym w 2015 roku tytułem doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Profesor Marinelli kieruje Katedrą Polonistyki rzymskiego uniwersytetu La Sapienza, jednego z najstarszych na świecie, założonego w 1303 roku, jest też członkiem zagranicznym PAN i PAU, autorem ponad stu pięćdziesięciu rozpraw w różnych językach na tematy polonistyczne i komparatystyczne.

4 M. Heydel, *Polskie oryginały angielskich pism. Tłumaczenia utworów Josepha Conrada na język polski w perspektywie historii przekładu*, „Studia Pigioniana”, R. II, nr 1, Krosno 2018.

Spotkanie z prof. Luigim Marinellim

O twórczości Tadeusza Kantora opowiadał prof. Krzysztof Pleśniarowicz

Prof. Krzysztof Pleśniarowicz

Zajmuje się również tłumaczeniem literatury polskiej. Do Krosna przybył z wykładem poświęconym Miłoszowi, a mówił między innymi o konieczności rozwijania badań tekstologicznych nad wariantywnością tekstu oraz potrzebie ustalania kanonicznej wersji dzieła. Spotkanie stało się także okazją do przypomnienia o polskich śladach w Rzymie, ale też o rosyjskiej tłumaczkce Miłosza, poetce i dysydentce Natalii Gorbaniewskiej (1936–2013). Profesor Marinelli jest również popularyzatorem polskiego teatru, w tym twórczości Tadeusza Kantora (1915–1990), i to temu właśnie wybitnemu artyście poświęcone było kolejne spotkanie z cyklu *Śladami Pika-Mirandoli*, zorganizowane niespełna miesiąc później, 9 kwietnia. Znanca i biograf Kantora, Krzysztof Pleśniarowicz, wykładający na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale również w naszej uczelni i wielu ośrodkach naukowych Europy i Stanów Zjednoczonych, opowiadał zgromadzonym o Teatrze Śmierci Kantora. W wykładzie, bogato ilustrowanym archiwalnymi zdjęciami, zwracał uwagę na konieczność podejścia do sztuki Kantora nie tylko w wymiarze artystycznym, ale też historycznym, czego świadectwem są choćby przywoływane przez artystę klisze pamięci. Profesor Pleśniarowicz podkreślał, że odsłaniając tajemnice Kantorowskiego teatru, trzeba sięgać do tragedii narodowych losów Polaków, do Holocaustu, Katynia, Oświęcimia, klęski wrześniowej, nie wolno jednak zapominać, że pod wieloma względami są to doświadczenia uniwersalne, a z ich przetworzeniem w dziele Kantora może zidentyfikować się przykładowo indiańska dziewczyna, ocalała z rzezi swego plemienia.

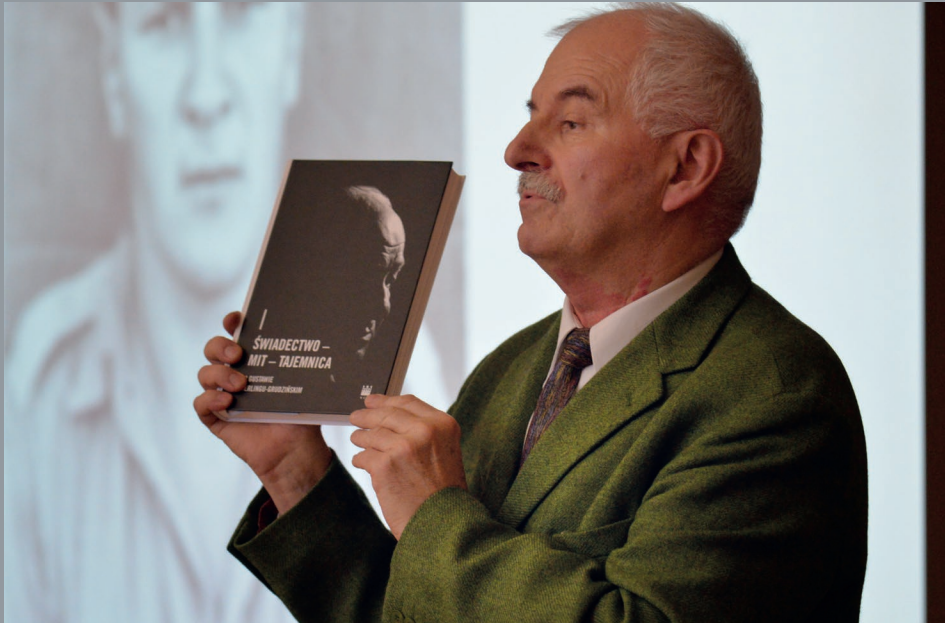
Dwa następne spotkania: 18 grudnia 2019 roku i 10 marca 2020 roku poświęcone były Gustawowi Herlingowi-Grudzińskiemu (1919–2000). We wrześniu 2019 roku od-

Prof. Grzegorz Przebinda i prof. Zdzisław Kudelski

była się w krośnieńskiej uczelni międzynarodowa konferencja Herlingowska, na którą przybyli badacze twórczości Samotnika z Neapolu z różnych ośrodków naukowych polskich i zagranicznych. Wykłady profesorów Zdzisław Kudelskiego i Włodzimierza Boleckiego, w obu przypadkach znawców dzieł i biografii Herlinga-Grudzińskiego, można wręcz uznać za kontynuację obrad (już wkrótce ukaże się obszerna monografia będąca pokłosiem konferencji). Przybyły do Krosna w grudniu 2019 roku Zdzisław Kudelski, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w latach 1988–2002 był kuratorem krajowych wydań Herlinga, zajmował się jego twórczością już wtedy, gdy była ona jeszcze objęta cenzurą w PRL-u. Nawiązując do kolei życia pisarza, profesor Kudelski zwracał uwagę, iż odbija się w nich archetyp *homo viator*, co nasuwa analogię z Adamem Mickiewiczem czy Josephem Conradem. Jednak autor *Dziennika pisanego nocą* nadał temu pojęciu wyraźny osobisty rys. Nie żywił nienawiści do Rosjan, fascynował się natomiast rosyjską literaturą, w tym łagrową prozą Warłama Szalamowa (1907–1982) i Sołżenicyna (1918–2008). Według słów Andrzeja Drawicza (1932–1997) – odróżniał naród od systemu, a po swych łagrowych cierpieniach poczuł się związany z wieloma Rosjanami wspólną tragedią. Po okresie przymusowego wyobcowania zaakceptował też status wiecznego emigranta, nawet już po upadku komunizmu, uważając się zawsze za polskiego pisarza mieszkającego w Neapolu. Tropił nieustannie ślady krainy swego dzieciństwa, odnajdując we włoskiej Dragonei rodzime krajobrazy ziemi kieleckiej, z której się wywodził. Nawiązuje do tego już w tytule jedna z książek Zdzisława Kudelskiego – *Pielgrzym Świętokrzyski* (Lublin 1991).

Biografii i twórczości Herlinga poświęcił też swój marcowy wykład Włodzimierz Bolecki, historyk i teoretyk literatury. Autor *Innego Świata* jawił się słuchaczom jako

Prof. Zdzisław Kudelski

Prof. Włodzisław Bolecki

Czytelnia Pika-Mirandoli w Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnicach

tłumacz – nie tylko w literalnym sensie – ale też, a może przede wszystkim, w zakresie recepcji kultury, ukazywania tego, czym był system sowiecki, komunizm, jakie tragiczne skutki ze sobą niósł, ludziom Zachodu. Pisarz stał się świadkiem ponadczasowego doświadczenia. Przypominając biografię Herlinga-Grudzińskiego, profesor Bolecki zwrócił uwagę, że jego świadectwo wynika nie tylko z tragicznego czasu spędzonego w łagrze, ale też z doświadczenia wspólnego dla wielu ówczesnych zesłańców, przejścia wraz z armią Andersa szlaku bojowego, łącznie z bitwą pod Monte Cassino. Doświadczenie ciemnej strony ludzkiej osobowości odżywa w całej twórczości Herlinga, poprzez motywy cierpienia, samotności, choroby. I zapewne także poprzez konfrontację judaizmu (będącego tak trudnym tematem dla pisarza, niechętnie przyznającego się do swego pochodzenia), z wizją karzącego i bezwzględnego Jahwe, oraz chrześcijaństwa jako religii, gdzie dominującym motywem jest miłość i miłosierdzie Boga, który wcielił się w człowieka i cierpiał jak człowiek XX wieku. Obszerny artykuł Włodzimierza Boleckiego publikujemy we wspomnianym wyżej monograficznym studium *Gustaw Herling-Grudziński. Między Wschodem a Zachodem*, wydanym jako trzeci tom serii Bibliotheca Pigioniana.

Ostatnie – jak dotychczas – wydarzenie w cyklu Śladami Pika-Mirandoli (zarazem kolejne z bratnich Spotkań Wschodnich Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego) miało miejsce 18 grudnia 2020 roku i ze względu na pandemię odbyło się w formie zdalnej, będąc zarazem znakiem czasów, w jakich obecnie żyjemy. Przedstawiciele środowisk Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnicach,

Wydziału Filologicznego UJ oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, spotkali się za pośrednictwem łączy internetowych, aby dyskutować o powrocie na rynek wydawniczy wyjątkowych tekstów patrona krośnieńskiej uczelni, profesora Stanisława Pigionia. Gospodarzem spotkania był profesor Grzegorz Przebinda, pomysłodawca i redaktor serii wydawniczej Bibliotheca Pigioniana, w której, jako tom pierwszy, ukazały się prace *Z Komborni w świat* oraz *Wspominki z obozu w Sachsenhausen*. Redaktorem tomu jest Czesław Kłak, a jego recenzentem Janusz Gruchała. Udział w spotkaniu wzięli między innymi rektor Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie prof. Piotr Borek, dziekan Wydziału Filologicznego UJ prof. Władysław Witalisz, prof. Janusz Gruchała – rektor PWSZ w Krośnie w latach 2004-2012, prof. Kazimierz Karolczak – rektor UP ubiegłej kadencji, prof. Bogusław Skowronek – prorektor ds. kształcenia UP ubiegłej kadencji, prof. Stanisław Koziara z UP, nasz niegdysiejszy wykładowca i stały autor.

Przypomniane zostały tradycje upamiętnienia osoby i dorobku wywodzącego się z pobliskiej Komborni profesora Pigionia poprzez instytucje krośnieńskiego szkolnictwa wyższego, najpierw Kolegium Nauczycielskie, a następnie Państwową Wyższą Szkołę Zawodową, obecnie Karpacką Uczelnię Publiczną, którym profesor Pigoń patronował i patronuje. Przywołano organizowane w Krośnie konferencje, wydawnictwa, uroczystości i okolicznościowe wykłady. Nazwisko Profesora uwiecznione też jest w nazwie rocznika KPU – „Studia Pigioniana”, w serii wydawniczej Bibliotheca Pigioniana, a także gmachu Instytutu Humanistycznego: Kolegium Pigionianum.

Podczas dyskusji poruszane były m.in. kwestie drogi życiowej Profesora, wychowania, jakie odebrał w Komborni, walorów dokumentalnych pamiątkarskich dzieł Stanisława Pigionia (1885–1968). Mówiono również o zachowaniu przestrzeni domu rodzinnego Profesora, będącego obecnie pod opieką krośnieńskiej uczelni (architekturze Pigioniówki poświęcony został obecny w niniejszym tomie artykuł Tadeusza Łopatkiewicza).

Na zakończenie zapowiedziane zostały kolejne spotkania, związane z prezentacją tomu poświęconego Herlingowi-Grudzińskiemu oraz książki Franciszka Ziejki, które albo już się ukazały, albo ukażą się niebawem.